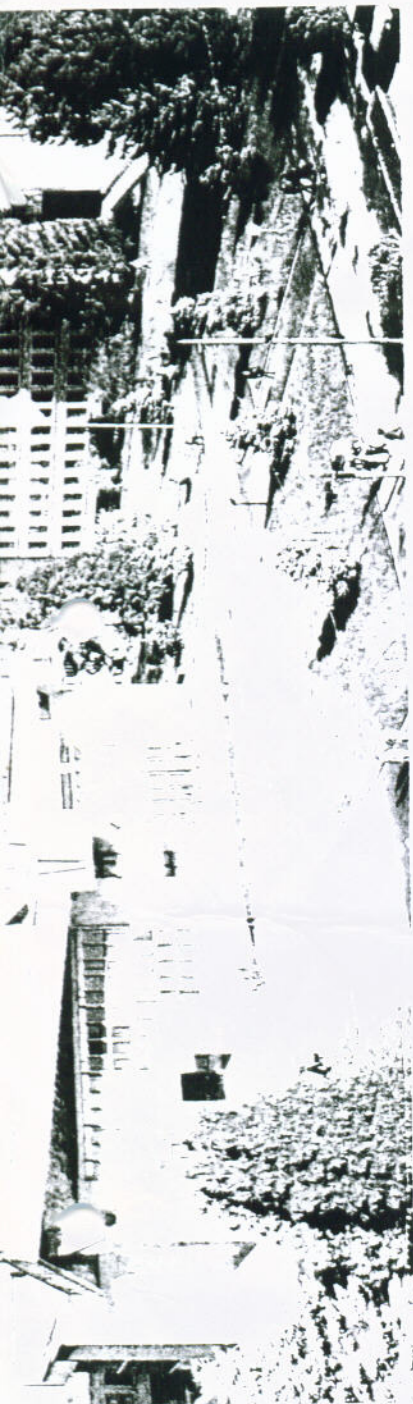

PRO UNIONE

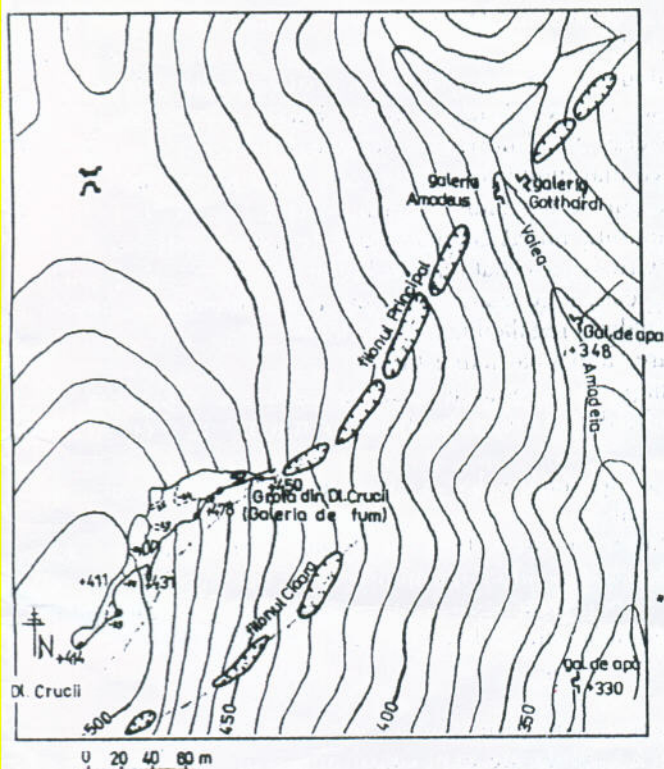
Revistă a Fundației Culturale

PRO UNIONE

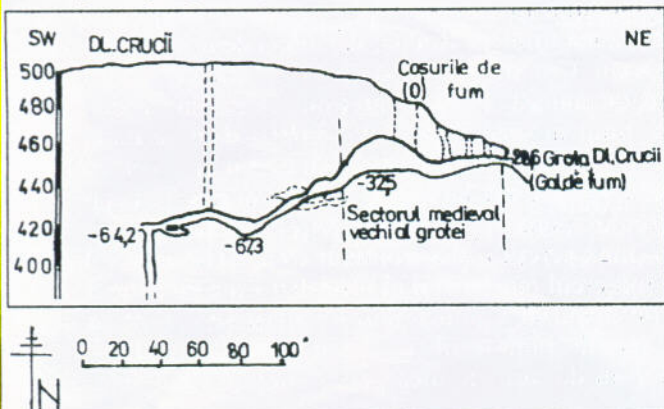
Anul VII, nr. 1-2 (17-18) - iunie 2004

GALERIE MEDIEVALĂ DIN DEALU CRUCII

Schița cu dispunerea GROTEI DIN DEALU CRUCII

Profil morfologic longitudinal prin GROTA DL. CRUCII

Dealu Crucii (501 m) a fost denumit până în secolul al XVII-lea „muntele Săsar”, nume de la care se trage și cel al așezării „Zazarbanya”, una dintre cele două așezări legate de două mine străvechi: Dealu Crucii și Valea Roșie (Rivulus Dominarum). Deși cele două așezări menționate au o administrație comună din anul 1347, Zazarbanya continuă să fie menționată ca entitate până în anul 1464¹, ceea ce atestă existența unor diferențe (de proprietate și probabil și de naționalitate a locuitorilor) între cele două așezări miniere constituente ale orașului medieval.

Filonul Principal din Dealu Crucii aflorează din culmea dealului spre NE, dar între cotele +500 și +450 (unde se află intrarea în galeria medievală), la suprafață nu există urme de exploatare, doar golurile unor deschizături cu formă inițial dreptunghiulară ce reprezintă „coșuri de fum” și puțuri (aceasta pentru că la partea superioară, cuarțul filonian este steril).

Cea mai de sus galerie prin care s-a exploatat filonul Principal și celelalte mineralizații adiacente este galeria de la cota +450, care poate fi considerată cea mai veche galerie de ex-

exploatare din Dealu Crucii, nu doar datorită cotei, ci și pentru că păstrează urmele evidente ale exploatării prin foc. De la acest nivel spre NE, filonul Principal a fost exploatat și la suprafață prin excavații cu adâncime de 10-15 m, probabil anterior sau concomitent cu începutul exploatării subterane.

Galeria de bază ce a constituit mult timp obiectul exploatării este situată la cota +364 pe V. Amadeia (nume care provine de la concesiunea minieră Amadeus), valea numită multă vreme înainte - Valea Cireșilor (Kirschbaum) (lemnul de cireș era utilizat pentru „sculptarea” cilindrilor de lemn prin care se extrăgea apa ce împiedica extracția minereului)². Numeroase sunt numele sub care este menționată această galerie (Stolna Regia, Regia Schacht, Grosse Grube, Nagy verem, Kiraly akna, Kiraly taro, Csaszarbanya, Magna Fodina, Cerasi Steidrut, Kaisers Grube, Cherezyne Regia)³, acum cu intrarea surpată, galerie activă mai multe secole, din care exploatarea descendentă a filonului Principal a atins adâncimi de nebănuț. Abia între anii 1765-1795 se sapă la cota +232 galeria de bază denumită inițial Sfânta Cruce (existând astfel o legătură directă între noul nume - Dealu Crucii - acordat mai vechiului „munte Săsar” și galerie), apoi galeria Lobkowitz, galerie care spre marea surpriză a executanților, ajungea în spații exploatate descendent din galeria regală din V. Amadeia⁴.

Galeria de la cota +450 are câteva particularități:

- este descendentă (situație nefavorabilă căci nu permitea scurgerea apei), datorită faptului că spre SV, limita dintre mineralizația auro-argenteră și cuarțul steril coboară;

- nu are halde de steril la suprafață, selecția minereului de steril făcându-se în subteran, unde sterilul era depozitat;

- partea de galerie lucrată cu foc are o lungime de 80 m, înălțime de 5-15 m, lățime de 5-10 m și mai multe deschideri inițial dreptunghiulare în tavan, care au servit atât drept „coșuri de fum”, cât și pentru accesul în galerie și extracția minereului cu ajutorul troliilor cu funii manuale (adâncimea de extracție fiind redusă);

- este o galerie „oarbă”, nu de coastă, transportul minereului și al materialelor făcându-se prin puțuri.

Spațiul subteran este impresionant prin dimensiuni, cu denivelări în podea și deschideri în tavan, cu urme încă vizibile ale exploatării minereului prin foc (atât în profilul unor galerii, cât și prin crusta groasă de funingine ce acoperă încă porțiuni din pereții galeriei).

Există și descrieri asupra modului în care se făcea exploatarea minereului cu ajutorul focului, e drept că pentru zona minieră Rodna, dar procedeul nu putea diferi mult la mina medievală din Dealu Crucii. Joi după amiază, minerii dădeau foc lemnului de fag stivuit la locul de muncă. Focul (întreținut de „coșurile de fum”) ardea încet până luni dimineața, timp în care (3 zile și 4 nopți) roca se muia și se fisura. Luni dimineața minerii reveneau la locul de muncă (nu aveau un week-end atât de prelung, pentru că în perioada în care nu lucrau în mină, aceștia se ocupau cu transportul și sfărâmarea minereului pentru o nouă selecție manuală a acestuia), accentuau fisurarea rocii prin stropirea pereților și a frontului cu apă (romanii foloseau și oțetul). Odată fisurate, roca și minereul puteau fi mai ușor dizlocate cu pene de fier, tâncuș și picon⁵. O primă selecție manuală a minereului de steril se realiza în mină (sterilul fiind depozitat apoi în spațiile rămase libere din interior). Multele tone de lemne arse de-a lungul veacurilor au dat urmele încă persistente de funingine de pe pereții galeriei.

Excavarea cu foc (aplicată doar pentru mineralizațiile cu grosime mai mare, în rest utilizându-se metoda clasică - extracția cu ciocanul și piconul) a continuat în bazinul minier Baia Mare¹ până în anul 1650, când s-a introdus și aici, la principalele mine, praful de pușcă în excavarea rocilor (se săpau manual găuri de 20-30 cm cu ciocanul și fistăul, praful de pușcă fiind apoi detonat printr-un fitil în gaura manuală). Rezultă că sectorul spațios al galeriei medievale, în care s-a lucrat cu foc, este anterioră acestei date.

După ce în secolul al XVIII-lea statul austriac a preluat perimetrul minier și a executat galeria de bază Lobkowitz, o dată cu deschiderea minei în adâncime (prin puțul Werner), s-a reexplorat și partea superioară a zăcămintului, realizându-se „Puțul de Fum” de la nivelul galeriei de bază până la suprafață. La acest puț a fost racordată și galeria medievală, prin executarea unei galerii direcționale pe filonul Principal, cu găuri de pușcare executate manual (vizibile și acum împreună cu micile excavații realizate în pereți pentru încastrarea armăturilor ce susțineau podurile de lemn de pe care se realiza exploatarea ascendentă a filonului).

O dată cu deschiderea minei în adâncime, „șvaițerul” medieval de la partea superioară a devenit sursă pentru valorificarea „sterilului” vechi și a rambleurilor, cât și pentru exploatarea ramurilor adiacente.

Clubul de Speologie Montana Baia Mare a început, în anul 1996, cartografierea cu teodolitul a acestei galerii cu morfologie ciudată. Și în timp s-a dezlegat misterul crustei de funingine, a deschiderilor din tavan (coșurile de fum) și până la urmă și originea veche a acestei galerii. Dezvoltarea totală a galeriei (până la Puțul de Fum) este de 658,6 m, cu o denivelare totală de -64,2 m (măsurată de la gura celui mai din amonte „coș de fum”).

Golul minier nu oferă doar funingine și halde subterane, ci și vechi armături din lemn de castan, pilieri de susținere a tavanului din bôlovani stivuiți (nu zidiți), speleotheme de picurare și prelingere fotogenice prin coloritul viu (datorat compoziției chimice a apelor de infiltrație), iar la suprafață, ceea ce a mai rămas din vechile împrejurări ale golurilor miniere, sunt stâlpi confecționați din șină de cale ferată, pe care cu greu se poate distinge anul și locul fabricației - 1875 - Reșița.

O încercare de identificare a vechiului nume al acestei galerii nu a dus la o concluzie certă, dar este posibil ca aceasta să fi avut numele de Gepel Schacht.

Galeria de la cota +450 m din Dealu Crucii este o relicvă spectaculoasă a mineritului medieval din zona Baia Mare, conservată miraculos.

1. Feștilă A., Pintilie I., Cadariu V., Sabău I., Achim V. (1972) - **Monografia municipiului Baia Mare**, vol. I, Baia Mare.
2. Brădeanu N. (2000) - **Prefață la cartea „Despre Minerit și Metalurgie”**, autor Georg Agricola, Editura Sonar, Baia Mare.
3. Balogh B., Oszoczi K. (2001) - **Bányaszat és penzveres a Gutin alatt** (Minerit și monetărie la poalele Gutinului), Miskolc-Rudabánya.
4. Szellemly G. (1894) - în: Palmer K. - **Nagybánya és környeke** (Baia Mare și împrejurimile), Edit. Molnar Mihaly, Baia Mare.
5. Dunăre N. (1984) - **Civilizație tradițională românească în Curbura Carpatică Nordică**. Edit. Științifică și Enciclopedică, București.